

O nejlepším státě

VI. O rovnosti

In: Bernard Bolzano (author); Martin Jašek (other): O nejlepším státě. (Czech). Plzeň: M. Jašek, 1934. pp. 65--70,71--75.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/400044>

Terms of use:

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Kapitola VI.

O ROVNOSTI.

A. SPRÁVNÝ A NESPRÁVNÝ VÝKLAD TOHOTO HESLA. — B. DVĚ NEROVNOSTI ZVLÁŠTĚ ŠKODLIVÉ; NEROVNOST MAJETKOVÁ (VYBÍHÁ-LI Z JISTÝCH MEZÍ) A NEROVNOST RODOVÁ. — C. O NEROVNOSTI MAJETKOVÉ: JEJÍ VZNIK A DŮSLEDKY, DOVOLENÉ MEZE. — D. O NEROVNOSTI RODOVÉ: CO LZE PŘIPUSTITI V TOMTO SMĚRU, CO VŠAK NEJURČITĚJI OD-
MÍTNOUTI?

Nic nebývá napadáno tak často a tak *vášnivě* od těch, kdo brojí proti dnešním ústavám, jako *nerovnost práv a povinností*, jakou vidíme — dnes skoro *vsude ještě* — mezi občany jednoho a *téhož státu*.

Volnost, rovnost!

Toť hesla, která zaznívají se všech stran v nešťastné zemi, v níž se *vzbouřil lid*, aby svrhl *násilím* vadný řád věcí — v domnění, že to jest *nejkratší a nejsprávnější cesta*, aby si *lepší stav věcí* přivodil.

Nuže, zkoumejme [i my], kolik jest *rozumného* v tomto požadavku¹⁾!

1. Heslo svobody a rovnosti.

Jeho neurčitost.

Nutnost podrobného rozboru.

*

Naprostá rovnost všech práv a povinností, míní-li se tím požadavek, aby *všem občanům státu bez rozdílu* byla přiznávána *zcela stejná práva* a ukládány *tytéž povinnosti*, rovnost taková — toť něco, čeho si *nemůže* přát člověk *rozumný*.

Nemůže být totiž sporu o tom, že jest třeba, by se *práva lidí*, jejich *povinnosti* řídily na jedné straně

2. Jest rovnost lidí fakt či jenom postulát?

¹⁾ Poznámky k překladu [i — k věci]! V II. části knihy odd. III.

jejich *potřebami*, na druhé straně však také jejich — *silami*.

Jest vždy
správný tento
postulát?

Nejsou-li si tedy členové nějaké *společnosti občanské* navzájem *zcela rovni* ani *potřebami* svými ani *silami*, byla by to pošetilost od nich žádati si ve všem *zcela stejných práv*, jako kdyby na se brali *zcela stejné povinnosti*.

Vždyť *kolik to rozdílů* mezi námi lidmi i co do *potřeb*, jaké cítíme, i co do *sil*, jimiž jsme obdařeni, rozdílů, jež vznikly přírodou a jichž *nelze* odstraniti, jako *nelze změniti zákonů přírodních*²⁾!

Arciť, jsou i rozdíly, jež bychom mohli aspoň *zmírniti*. Jest jenom otázka, zda jest i *dobře* vždy tak činiti, zda bychom tím totiž vskutku něco *získali* ke svému štěstí, či naopak jen — *ztratili*.

Nerovnosti
mezi lidmi.

Vždyť *kolik to rozdílů* (i v *potřebách* i v *silách* lidských) působí na př. *různost pohlaví*³⁾, nestejnost *věku*, přirozené *vnitřní založení* člověka? A měli bychom snad — nic toho nedbajíce — ukládati *ženě* tytéž *povinnosti* jako mužů, *dítěti* přiznávat *stejná práva* jako dospělým?⁴⁾

To nenapadlo ještě nikomu!⁴⁾

Z toho však i plyne, že *rovností*, po jaké jest možno volat s *rozumem*, třeba rozuměti něco jiného, než co praví toto heslo *vzaté doslova*, než rovnost občanů, rovnost ve *všech* jejich *právech* i všech jejich *povinnostech*.

²⁾ Tamtéž! Srv. i přemluvu [překladatelovu] str. XIII. a n.!

³⁾ Kap. XXI. [»Zřetel k rozdílům pohlaví!«]

⁴⁾ Aspoň v době Bolzanově! Teprve nejnovější doba »*pokročila*« jmenovitě v prvním z obou směrů tak, jak se toho sotva nadál Bolzano. Srv. dodatečné poznámky!

Nikoli!

Neřeje si, aby stát přiznával tatáž práva každému a aby kladl na každého tytéž požadavky! 3. Důsledky.

Přeje si jen, jsme-li rozumní, aby stát nečinil rozdílů ani v požadavcích ani v tom, co komu přiznává, pokud toho nelze ospravedlniti rozdílností sil, aby nezaváděl ani netrpěl nijakých nerovností mezi občany, pokud jich nežádá blaho celku, nemají-li jiných důvodů než libovali a než nahodilou přízeň [jistých jednotlivců] k jiným některým — na úkor a škodu ostatním!

Než tu jest ovšem pravda, bohužel až přílišná, že takové nerovnosti mezi občany a škodné výsady vidíme dnes vlastně ještě ve všech státních zřízeních.

Dvě z nich jsou však zvláště škodlivé: nerovnost majetková a jistá nadprávi, jaká se přiznávají některým jen vzhledem k jejich příbuzenským vztahům, k jejich původu⁵⁾.

Dvě zvláště škodné nerovnosti.

O obou [těchto nerovnostech] nyní několik slov promluví.

*

1. Že plná rovnost majetku ve státě není věc ani možná ani žádoucí, to předem připouštím^{5a)}. 4. Nerovnost majetková.

Vždyť to ani nic nevádí, ba má to do sebe i leccos dobrého, má-li stát takové zřízení, že umožňuje občanu, aby si pilí, sporivostí, a přejí-li mu také jiné okolnosti, nashromáždil majetek, který převyšuje

⁵⁾ Poznámky k překladu!

^{5a)} Sic! [Dass eine völlige Gleichheit in dem Vermögenszustande... weder möglich noch wünschenswert ist, gebe ich im Voraus zu.] Zajisté důležitý »ústupek«, jehož si čtenář také jinde povšimne a náležitě ocení! [Kap. X. O majetku a poznámky k ní.]

několikrát to, co by naň připadlo, kdyby se majetek všech na stejné díly rozdělil.

Dovolené a nedovolené meze.

Zhoubným zřízením, jehož by se podle mého [přesvědčení] nikde trpět nemělo, jest zařízení takové, že připouští, by majetek jednotlivcův vyrostl na příliš velkou výši, na př. nad stonásobek toho, co by vycházelo z řečeného průměru⁶⁾.

Má-li však občan *příčinnivější a spořivější* nežli druzí možnost nabýti *většího majetku*, má to zajisté do sebe *mnoho dobrého*. Jest v tom jen o podnět více, by si každý hleděl těchto ctností.

A nepřesáhne-li takový majetek, jehož nabyt občan *zdatností*, ba někdy také jenom *shodou okolností*, jistých *mezi*, není důvodu ke steskům, že zbohatnutím *jednoho* ostatní — *zchudnou*. Netřeba mít obav, že by užil toho bohatství, aby vykonával *vliv* na jiné a je *ovládal* ke škodě celku.

5. Poměry v dnešních státech.

Obojí však nutně nastane, kdekoliv jest majetková nerovnost, jakou zříme skoro ještě ve všech státech nynějších, v nichž majetek jednotlivcův, ježž stát trpí, chrání a ježž pokládá za správně nabytý, jest někdy tak veliký, že by stačil tisícům při stejném dělení^{6a)}.

Bohatství takové *nemůže totiž vzniknouti*, než když — *zchudnou jiní!*

Nemůže *trvati*, aby nezískával jeho držitel krok za krokem *nebezpečný vliv na spoluobčany* a aby časem nepoznal, že a *jak lze toho vlivu užiti*.

Či není ten, kdo může rozdávat tisícům, jim pomáhati v jejich tísní, bídě, *už proto jen, že tolik má*,

⁶⁾ Dodatečné poznámky!

^{6a)} Tamtéž! [O dovolených mezích *platových a majetkových!*]

člověk *velmi nebezpečný státu*, ačli není při tom *zcela osvědčených zásad mravních*, zcela *osvědčených ušlechtilých snah*?

Nemůže prostě tím, že tomu dá a tomu něco *přislíbí* ze svého nadbytku, míti vliv na *vůli mnoha občanů*, dávatí jí směr, jaký se mu *zlíbí*, jakého mu někdy [v jeho zájmu] potřebí?

Politická
moc
peněz.

Toť však jest věc jasná sama sebou tak, že není třeba širokého důkazu.

Při tom *nepopírám*, ani *nechci*, by se *zapomnělo* na to, že *nerovnost majetková* měla někdy mnohou *stránku příznivou*, ba že byla *nutná*, aby lidstvo dosáhlo té *výše kulturní*, na jaké je dnes⁷⁾.

V době, kdy valná část lidstva neměla ještě smyslu pro nic vyššího než pro potřeby smyslné a ukájení [primitivních] pudů, bylo *štěstím* pro lidstvo, že někteří z těch, tehdy nemnohých, kdož tušíce jakousi blahou náhodou, že jest a může býti něco vyššího, měli také *prostředky* — *díků právě této nerovnosti* v rozdělení statků! — aby uhradili, nač by nikdo z lidu, kdyby na něj přišlo, neposkytl nákladu, ježto právě nechápal, jak užitečnou může býti věc i — pro něho.

6. Pohledy
do
minulosti.

A kolik to *pokroků* učinilo lidstvo v rozmanitých vědních oborech, za které jest vděčiti jen lidem *bohatým*, jen lidem, kteří vládli větším, *nadprůměrným* majetkem, aspoň některým z nich, kteří buď z ryzího *nadšení pro dobro* nebo jenom proto, aby si — sami sobě! — *zvýšili požitky života*, neváhali pod-

Byla
majetková
nerovnost
vždy
škodlivá?

⁷⁾ Důležité! Druhý důležitý »ústupek« Bolzanův v otázce soukromého vlastnictví. Srv. dodatečné poznámky!

niknouti často s *velkým nákladem*, čeho účelnosti ne-
chápalo nejen množství lidu, ale ani ti, kteří to pod-
nikali, nebyli si zcela jisti úspěchem, ač to bylo po-
tom požehnáním lidstvu, jehož tehdy nikdo netušil.

Jest na
prospěch
ještě i dnes?

Lze však z toho souditi, že by tato nerovnost, když
se ukázala *blahodárnou v minulosti*, slibovala také
stejně blahodárné následky i pro *budoucnost*? nebo že
by to byl *příkaz vděčnosti*, bychom boháčům, když
někteří z nich v minulosti byli lidstvu k prospěchu,
ponechali *na věky* to bohatství?

*Není vždycky správný závěr z minulosti na budou-
cnost, neboť poměry se mohou časem — jakož zná-
mo — silně změnit^{7a)}.*

Nerovnosti, o které jsme výše mluvili a jejímuž
uchování se tuto *nejdůrazněji zpěčují*, není dnes již
potřeba při oné všeobecné *vzdělanostní úrovni*, jaké
se dnes těší skoro celá Evropa! Není jí již třeba k do-
sažení oněch cílů, o kterých jsem výše připustil, že
dosažení jejich bylo možné v minulosti jenom *nad-
průměrným bohatstvím* některých jednotlivců!

Mecenášství
v době
minulé
a
dnešní.

Dnes netřeba již čekati na přízeň boháčů, jde-li
o věc, která zasluhuje podpory, o podnik *všeobecné
prospěšný!* Dnes dovedeme si jinak opatřiti náklad
na to potřebný!

Dovedeme si jej opatřiti *daněmi*, ač ovšem třeba
— za [*politických*] *zřízení*, jež výše navrhuji a v du-
chu jejichž se má díti usnášení o *daních a státních
vydáních* — *poučiti občana* [o účelu zamýšlených vy-

^{7a)} Předmluva [překladatelova] str. XXVIII!

dání] a vzbuditi v něm přesvědčení o *prospěšnosti* toho, co *se podniká*⁸⁾.

Není-li však zapotřebí boháčů, jde-li o podniky, jež vyžadují větších *nákladů* a pro něž průměr občanstva nemíval [dříve] pochopení, tu existence těchto boháčů vede jinak *vesměs* jenom ke *škodlivým důsledkům!*

7. Stinné
stránky
dnešní
nerovnosti
majetkové.

Že totiž *zbohatnutím jedněch* musí jiní *zchudnouti*, bylo zde již několikrát řečeno⁹⁾.

Dodejme hned k tomu, že takový boháč prostě tím, že *jest*, že má toto *bohatství*, jest ostatním, a zvláště těm, kteří si myslí — ať již právem nebo neprávem — že *jemu* mohou na vrub přičísti svou *chudobu*, stálý předmět *závisti* a *nenávisti*, věčným pokušením k pokusům a snahám, aby tak *rovněž zbohatli*, [aby totiž mohli žít jako on], a když to nejde, k pokusům a snahám *jemu* nějak *uškoditi*, *jemu* se [a státu, *společnosti*] za to *vymstítí*^{9a)}!

Jest se pak možno člověku, když toto všechno uváží, těšiti z toho bohatství, ať tak, ať jinak nabytého, ví-li, že je předmět *pohoršení*, *zášti*, předmět *nenávisti* ostatních¹⁰⁾?

Řeknete však: jest si třeba vážit majetku, an nám skýtá možnost — konat *dobro*.

8. Znova
o
mecenášství.

Budiž! — A já dodávám, že, je-li vůbec jaký důvod [*mravní*], jest to důvod *jediný*, proč se může

⁸⁾ Kap. XXVI. [O příjmech a vydáních státních, státní *rozpočet!*]

⁹⁾ Posledně str. 68! [Viz však také »*Úvod*« str. 14 a 15].

^{9a)} Předmluva překladatelova str. XXI!

¹⁰⁾ Důvod, který jistě málo rozhoduje u těch, jichž se vlastně týká! Viz však i dodatečné poznámky!

Dobrodinec ^a dnes i člověk *rozumný a dobře smýšlející* z toho tě-
podporovaný! šiti, když mu padne *znenadání větší majetek* anebo
*příjem do klína*¹¹⁾.

Ale vězte, že *i to jest zlo*, jehož nelze trpěti ve státě
zařizeném účelně, aby *jenom na Vás* a na *Vaši vůli*
záviselo, kterak užijete toho bohatství, zdali k obec-
nému *dobru* nebo — ke *škodě!*

Vězte dále, že by byli mnohem šťastnější, kdož žijí
z Vašich dobrodiní, kdyby při rozumném zařizení
státu nebylo jim třeba Vašich *milostí*, kdyby mohli
žítí z toho, na co mají plný, *zákonitý nárok*, co jim
patří zcela *bezpečně!*

9. Pohledy
do
budoucnosti.

Vězte konečně, že — máte-li i sami jistotu, že Vaše
bohatství Vás k ničemu zlému nesvede — nikdo z Vás
přec neručí, že tomu bude tak i u Vašich [*dětí* a] dě-
diců, ba že spíše podobá se pravdě, že je dříve nebo
později *zkazí* toto bohatství.

A je-li tomu tak, tu ovšem odpadá i obava, že by-
chom byli *nevděčnými* k bohatým, když zavedeme zří-
zení, že [zvolna] *ztratí* toto bohatství.

Vždyť není to *štěstí*, co jim béřeme, spíš naopak:
zachraňujeme *je* a jejich potomky před *zkázou*, před
jistým úpadkem, jemuž by dříve nebo později *pod-
lehli*.

Metoda.

A bude-li se dítí toto vyrovnání majetku ne *náhle*,
ne *horem pádem*, ne *najednou*, nýbrž *postupnými re-
formami* [*dědického práva!*]¹²⁾, tu zbavíme se také
výčitek, že působíme zvláštní nesnáze těm lidem, když

¹¹⁾ Sic! [»ein Vergnügen empfinden kann, wenn ihm unvermutet Reich-
tümer zufließen«].

¹²⁾ za tím cílem, o němž mluví *kap. X. [IX. »zákon« majetkový!]*.

je nutíme,, aby *najednou a náhle* upustili od způsobu života, v němž *vyrostli* a na který si *navykli*^{12a)}.

Rozvážnost
a klid,
avšak také
důslednost!

Vždyť to bude trvat *ne jediný lidský věk*, nýbrž zajisté i *několik*, než se dojde k oné majetkové rovnosti, již jest třeba [lidské společnosti, již jest třeba] státu, zřízenému — *rozumně a účelně*¹³⁾.

*

2. Avšak rozumný stát žádá nikoliv jen této [takto *chápané* a takto prováděné] *majetkové »rovnosti«*, žádá si však také, a to *mnohem bezohledněji*, zrušení všech *výsad dědičných a břemen*.

10. O nerovnosti rodové.

Žádnému občanu nebudiž *jen proto*, že *jest* či *není* toho či onoho *původu*, že byli tím či jiným jeho *rodiče*, ani příznávána jakákoli *výhoda*, ani ukládáno, aby snášel jakýkoli *trpký* toho *důsledek!*

Arciť bude třeba i v nejlepším státě přihlížeti *poněkud* k tomu, z jakých *předků* jest kdo zrozen, neboť nelze popřít, že se *dědívali sklony* k rozmanitým *dobrým* vlastnostem, arciť — bohužel — i k *zlým*.

»Zlaté kolébky« i v dnešních státech.

K tomu tedy má a musí přihlížeti *výchova*¹⁴⁾.

Avšak — *jenom* výchova!

Tak na př. jde-li o výchovu dítěte, jehož *otec*, *matka* byli oddáni nějaké neřesti, bude přihlížeti k tomu, nejví-li dítě *rovněž* těchto sklonů, a dbáti toho bedlivě, by se *zavčas* udusily hned již zárodky.

^{12a)} Předmluva spisovatelova str. 7! [Srv. však i jinde, na př. v kap. IV., str. 61, o *významu a síle zvyku!*

¹³⁾ Tamtéž! — Že tento odstavec není než jakousi *předmlouvou ke kap. X.*, v níž se dilem dokonce i *opakuji*, ovšem také značně *doplňují* tyto myšlenky, bylo poněkud již naznačeno výše [v poznámce].

¹⁴⁾ Kap. VIII. [O *výchově a vyučování!*]

Šlechtictví
ducha, zá-
sluhy a
práce.

Naopak však bude rovněž jenom *účelné*, aby se *synu, vnuku* muže, který nad ostatní *vynikl* (vzácnými skutky nebo vlastnostmi), připomněl častěji tento vzácný *příklad předkův* a dalo se mu na jevo, že se *i od něho* totéž očekává.

Vidí-li v tom někdo jistý *ústupek* v otázce *šlechtictví*, [jistá zadní dvířka k uchování] [nebo zavedení nové] šlechty *rodové*, tu odpovím:

Blaze státu, který bude míti takovouto »šlechtu« *rodovou!*

Vždyť co žádám, jest něco tak lidského, tak *blahodárných účinků* a tak *vzdáleného* všeho *nebezpečí*, že bylo by prostě *proti rozumu*, kdyby myslil někdo, že *i to* jest třeba zakázati.

12. Výstřelky! Jenom ať se nejde v tom zas *příliš daleko*, jen ať s tím, co jest na věci *dobrého*, nehájí se také to, čím v tomto směru *hřešila a hřeší* naše společnost!

Nuž — ano! Připomeňte tisíckrát *syna velikého muže* na *zásluhy otcovy*, naznačte mu tisíckrát, že *doufáte*, že *i on* se *stejně povede!*

Jenom — *nemějte to za skutečnost!*

Byzantinis-
tické sklony.
nenotismus.
protekce.

Jen mu nedávejte v ničem *přednosti*, jen mu nedávejte ničeho, čeho si *zasluhuje* teprv ten, kdo podal *přesvědčivé důkazy* svých znamenitých vlastností. Jen mu nedávejte ani *větších příjmů* ani *netrpte*, aby měl větší *vliv* a větší *váhu* jeho *hlas* a *přímluva*, než kohokoliv jiného, kdo *mimo ten svůj* »*nízký*« *původ* jest jinak *v stejných poměrech!*

Jen *netrpte*, aby *jenom pro ten původ* zaujímal *místo* ve státě, od něhož by bylo *odstrčiti* jiného, kdo

sice není téhož původu, ale svým *jednáním* a *chováním* skýtá víc naděje, že ono místo *čestněji* vyplní!

13. Školy.
Cesty
k
hodnostem
a úřadům.

Zejména však netrpte, aby *kdokoliv*, a jakkoliv už »*nizkého*« jest původu, měl *uzavřeny* cesty k *vzdělání* a tím i cesty k rozmanitým *hodnostem* a *úřadům*, ačli jenom touží po takovém vyšším vzdělání, a když jeho *učitelé* *dosvědčí*, že má k tomu *nadání*¹⁵⁾!

Jenom hříchy ve všech těchto naznačených směrech, jaké byly dříve u nás páchány a jaké bohužel se ještě *do dnes* povětšinou *páchají*, jsou ostatně, co tak *zprotivilo* každému, kdo přítelem je lidu, *instituci šlechtictví*, takže z obav, že by se pak nezůstalo jenom při tom, mnohý z nás by nejraději z nejlepšího státu všechno vyhostil, v čem se činí jakýkoliv, sebe nevinnější *rozdíl mezi lidmi*, kdykoli [ten rozdíl] nějak souvisí s *původem* a *rodem* člověka.

K těmto obavám však *není příčiny*, budou-li jen *všechna jiná* zařízení státu vskutku *účelná*¹⁶⁾, a tak — myslím — mohu znovu opakovat to, co bylo výše řečeno:

Zbytečné
obavy.

Uchovejte [v obou výše naznačených směrech] to, co jest na věci *dobrého*, žádného však *zneužití* [ani v tomto ani v onom směru] *netrpte*¹⁷⁾.

¹⁵⁾ Kap. VIII. [O školách pokračovacích a vyšších!]. Srv. i dodatečné poznámky!

¹⁶⁾ t. j. upravena tak, jak to popisují předešlé i další kapitoly!

¹⁷⁾ Viz — *dodatečné poznámky!*